

J. DEFILIPPIS

3. TENDENCIJE EKONOMSKE REPRODUKCIJE SEOSKIH GOSPODARSTAVA

U okviru istraživanja proizvodno-ekonomskih obilježja poljoprivrednih i mješovitih gospodarstava pokazala se potreba sveobuhvatnije analize tendencija proizvodno-ekonomske reprodukcije gospodarstva. U tom cilju bilo je potrebno uzeti u obzir više relevantnih pokazatelja, odnosno, izvršiti sintezu onih koji u sebi sadrže vermensko-razvojnu komponentu. Na žalost, na neke važne pokazatelje reprodukcije nismo mogli računati, jer ih našim istraživanjima nismo obuhvatili, niti je to objektivno u okviru ovog projekta bilo moguće (npr. kretanje proizvodnje, prinosa, radne snage, proizvodnosti rada i sl.). Preostalo je dakle da naš model reprodukcije konstituiramo iz tri grupe pokazatelja prikupljenih u okviru istraživanja i to pokazatelja o:

1. kretanje površina pod glavnim kulturama u prethodne tri godine
2. kretanje broja stoke u prethodne tri godine, i
3. poduzetim investicijama u gospodarstvo u prethodne dvije godine

Kombiniranjem ove tri grupe pokazatelja izradili smo model ekonomske reprodukcije seljačkog gospodarstva u kojem razlikujemo tri osnovna tipa i četiri podtipa reprodukcije.

Tabela 34 — Sinoptički pregled modela reprodukcije seoskog gospodarstva

Tipovi reprodukcije	Investicije u gospodarstvo	Površine glavnih kultura	Stočni fond
1. PROGRESIVNA			
1.1. s izrazitom progresijom	investira	povećava	povećava
1.2. s tendencijom progresije	investira	povećava ili površine glavne kulture ili	površine glavnog stočnog fonda.
2. STAGNANTNA	ne investira	— bez promjene — — povećava površine a smanjuje stočni fond ili obrnuto	— bez promj.
3. REGRESIVNA			
3.1. s tendencijom regresije	ne investira	smanjuje ili površine glavne kulture ili stočni fond.	
3.2. s izrazitom regresijom	ne investira	smanjuje	smanjuje

Nastavak rada SEOSKA GOSPODARSTVA U SR HRVATSKOJ iz broja AG 1/81.

Dr Josip DEFILIPPIS, dipl. inž., Institut za jadranske kulture i melioraciju krša u Splitu

Kao (1) **PROGRESIVNA** gospodarstva u modelu izdvojili smo ona kod kojih je u promatranom razdoblju izvršena investicija u cilju unapređenja ili proširenja proizvodnje (kupovine zemljišta, poljoprivrednih strojeva, nabava radne i pripadne stoke, podignuti dugogodišnji nasadi, izgrađene ili adaptirane gospodarske zgrade i sl.). U okviru ovog osnovnog tipa razlikujemo u modelu dva podtipa gospodarstva, i to:

- 1.1. s **izrazito progresivna** kod kojih je osim izvršenih investicija, došlo do povećanja površina pod glavnom kulturom i povećanjem stočnog fonda, te
- 1.2. s **tendencijom progresije**, kod kojih je, osim izvršenih investicija, došlo do povećanja ili površina pod glavnom kulturom ili povećanja stočnog fonda.

Kao (2) **STAGNANTNA** gospodarstva u modelu smo izdvojili ona na kojima u promatranom razdoblju nisu izvršene investicije te nema promjena u površinama pod glavnom kulturom i stočnim fondom ili je došlo do takvih promjena koje su vodile povećanju jedne ali i istovremenom smanjenju druge proizvodne komponente.

Kao (3) **REGRESIVNA** gospodarstva u modelu izdvojili smo ona kod kojih u promatranom razdoblju nisu izvršene nikakve investicije a došlo je do smanjenja ili površina ili stoke ili pak oboje. U okviru ovog osnovnog tipa na temelju kretanja površina i stoke razlikujemo u modelu dva podtipa gospodarstva i to:

- 3.1. s **tendencijom regresije**, kod kojih je osim nedostatka investicija, došlo do smanjenja ili površina pod glavnom kulturom ili smanjenja stočnog fonda, te
- 3.2. **izrazito regresivna**, kod kojih je, osim nedostatka investicija, došlo do smanjenja i površina pod glavnom kulturom i smanjenja stočnog fonda.

Na taj smo način ekonomsku reprodukciju gospodarstva, odnosno proces progresije-regresije postavili kao jedan kontinuum kod kojeg na jednom polu nalazimo »izrazito progresivnu« a na suprotnom izrazito »izrazito regresivna« gospodarstva. Svega kod 2,1 % obuhvaćenih gospodarstava zapaženo je »atipično« ponašanje pak ih nismo mogli uvrstiti ni u jedan od predviđenih tipova reprodukcije (npr. investirano je u gospodarstvo ali su smanjene površine pod glavnom kulturom i stočni fond). Ovakva gospodarstva nismo uzeli u daljnju obradu.

3.1. Osnovna struktura gospodarstva prema tipovima ekonomske reprodukcije

Najprije ćemo analizirati globalnu strukturu gospodarstva prema svim tipovima i podtipovima prethodnog modela.

Tabela 35 — Distribucija gospodarstava prema tipovima ekonomske reprodukcije

	% gospodarstva
1. PROGRESIVNA — ukupno	18,3
1.1. izrazito progresivna	0,8
1.2. s tendencijom progresa	17,5
2. STAGNANTNA	69,9
3. REGRESIVNA — ukupno	11,8
3.1. s tendencijom regresije	9,4
3.2. izrazito regresivna	2,4

Pri analizi osnovne distribucije gospodarstava odmah pada u oči vrlo visok udjel stagnantnih gospodarstava. Oko 70 % istraživanih gospodarstava nije u promatranom razdoblju investirala u gospodarstvo i nije mijenjala svoje proizvodne kapacitete. Pokazatelji koje smo ugradili u model odnose se na relativno kratko vremensko razdoblje pak je realno pretpostaviti da bi se u dužem vremenskom rasponu distribucija gospodarstva u većoj mjeri diferencirala prema ekstremnim tipovima. No, već i ovakvi rezultati pokazuju da među istraživanim gospodarstvima prevladava tendencija stagnacije u kojoj gospodarstva ne investiraju u razvoj te ne povećavaju niti smanjuju svoje proizvodne kapacitete. U odnosu na jugoslavenski prosjek, stagnantna gospodarstva u Hrvatskoj su izrazitije zastupljena. (13)

Drugo što se zapaža jeste izrazito niska zastupljenost ekstremnih podtipova — izrazito progresivnih (0,8 %) i izrazito regresivnih (2,4 %) — pak ćemo i podjelu na podtipove u daljnjim analizama zanemariti. Samo 18,3% istraživanih gospodarstava je u obuhvaćenom razdoblju investirala u gospodarstvu i povećala proizvodne kapacitete te ih svrstavamo u »progresivna« gospodarstva. Preostalih 11,8 % gospodarstava je smanjilo proizvodne kapacitete (regresivni tip). Može se kazati da među ovim gospodarstvima koja su mijenjala proizvodne kapacitete prevladava progresivni tip ponašanja. Odnos progresivnih prema regresivnim gospodarstvima u Hrvatskoj iznosi 1:0,65 što je osjetno nepovoljnije od općeg jugoslavenskog prosjeka (1:0,49) (14).

(13) U jugoslavenskom prosjeku stagnantna gospodarstva zauzimaju 63,5 % svih istraživanih gospodarstava. Najjače su zastupljena u Kosovu (87,8 %) i Bosni i Hercegovini (74,5 %), a najmanje u Sloveniji (47,6 %) i uži Srbiji i Vojvodini (53,7 %).

(14) Odnos progresivnog prema regresivnom gospodarstvu je najnepovoljniji u Makedoniji (1:0,98), a najpovoljniji u Sloveniji (1:0,16).

Tabela 36 — Tendencije ekonomske reprodukcije gospodarstva prema poljoprivrednim rajonima

Tipovi reprodukcije	Ravničasto	Brdsko-planinsko	mediteransko
Progresivna	23,9	17,9	14,3
Stagnantna	61,3	70,7	75,9
Regresivna	14,8	11,4	9,8
N	243	447	307

Distribucija tipova ekonomske reprodukcije po poljoprivrednim rajonima pokazuje da se stagnantni tip u najvećoj mjeri javlja u mediteranskom, manje u brdsko-planinskom, a najmanje u ravničarskom rajonu. U ravničarskom rajonu se seoska gospodarstva u najvećoj mjeri polariziraju tako da ovdje svako četvrto gospodarstvo (23,9 %) investira i povećava proizvodne kapacitete gospodarstva te prema tome pokazuje tendencije progresa, naprama svakog sedmog (14,8 %) koje pokazuje tendenciju regresije. Opredjeljenje za razvoj ili napuštanje gospodarstva u ovom rajonu je mnogo odlučnije izražena nego što je to slučaj u drugim rajonima.

U svim poljoprivrednim rajonima progresivni tip gospodarstva prevladava nad regresivnim. Zanemarimo li prisustvo stagnantnih gospodarstava jer njihovo ponašanje ne možemo predvidjeti, proizlazi da u svim rajonima prevladavaju gospodarstva koja će se u perspektivi reproducirati s povećanim proizvodnim kapacitetima nad onima koji pokazuju tendenciju regresije i od koji će se mnoga, ili većina, u perspektivi ugasiti. Prisustvo gospodarstva koja pokazuju tendenciju ekonomske reprodukcije najveće je u ravničastom, manje u brdsko-planinskom i najmanje u mediteranskom rajonu. Istim redoslijedom i u približno istom odnosu javljaju se i regresivna gospodarstva. Najradikalnije promjene kako u broju tako i u proizvodnim kapacitetima gospodarstva možemo znači očekivati u ravničastom, manje u brdsko-planinskom i najmanje u mediteranskom poljoprivrednom rajonu.

3.2. Tendencije ekonomske reprodukcije gospodarstva i neka obilježja domaćinstva

Od obilježja domaćinstva posebno nas je interesiralo odnos između tendencija ekonomske reprodukcije gospodarstva i socio-ekonomskog tipa domaćinstva te broja poljoprivrednika na gospodarstvu.

Rezultati pokazuju da je tendencija ekonomske reprodukcije gospodarstva ovisna o socio-ekonomskom tipu istraživanih domaćinstava. Među poljoprivrednim domaćinstvima nalazimo osjetno manji udjel stagnatih gospodarstava (66,1%) nego što je to slučaj kod mješovitih (72,0%).

Tabela 37 — Tendencije ekonomske reprodukcije prema socio-ekonomskim tipovima domaćinstva

Tipovi re- produkcije	% gospodarstava		
	prosječno	poljoprivredno	mješovito
Progresivna	18,3	21,7	16,5
Stagnantna	69,9	66,1	72,0
Regresivna	11,8	12,3	11,5
N	993	351	642

Poljoprivredna domaćinstva su radikalnija u svom odnosu prema gospodarstvu. Ona se u većoj mjeri odlučuju bilo za investicije i povećanje proizvodnih kapaciteta bilo za napuštanje proizvodnje. Ona u većoj mjeri ovise o prihodima sa svog gospodarstva te se, u nastojanju da poprave svoj ekonomski položaj, u većoj mjeri od mješovitih orijentiraju na povećanje proizvodnih kapaciteta. S druge strane, među poljoprivrednim domaćinstvima nalazimo veći udjel samačkih i staračkih domaćinstva u kojima su radni kapaciteti jako ograničeni. Nedostatak radne snage, njena umanjena vitalnost i nedostatak nasljednika na gospodarstvu osnovni su razlozi regresivnih tendencija reprodukcije u ovom tipu domaćinstva.

Osnovni prihodi mješovitih domaćinstava dolaze iz radnog odnosa i drugih djelatnosti izvan gospodarstva. Prihodi s gospodarstva mogu biti značajni ali su u svojoj suštini ipak dodatni. Domaćinstvo u najvećoj mjeri gradi svoju ekonomsku perspektivu na djelatnostima izvan gospodarstva. Zato i njihov odnos prema gospodarstvu može biti ležerniji. Zbog toga među mješovitim nalazimo veći udjel stagnantnih gospodarstava. Ona u manjoj mjeri opredjeljuju bilo za povećanje bilo za smanjenje proizvodnih kapaciteta. Prihodi s gospodarstva za njih nisu egzistencijalni imperativ što je slučaj kod poljoprivrednog tipa domaćinstva. Treba međutim upozoriti da su suprotno nekim stavovima koji generalno minimiziraju značenje mješovitih gospodarstava u razvoju proizvodnje, naša istraživanja pokazala da svako šesto mješovito gospodarstvo (kod poljoprivrednih svako peto) investira u razvoj proizvodnje i povećava svoje proizvodne kapacitete. To znači da moramo računati s njihovom reprodukcijom kao i s njihovim mjestom u formiranju ukupne poljoprivredne proizvodnje.

Izneseni rezultati pokazuju da postoji vrlo visok stupanj korelacije između tendencija ekonomske reprodukcije gospodarstva, i broja članova domaćinstva kojima je rad na gospodarstvu osnovna djelatnost. Domaćinstva bez članova »poljoprivrednika« u najvećoj mjeri posjeduju stagnantno gospodarstvo, odnosno među njima nalazimo najmanje zastupljen tip progresivnog i najviše zastupljen tip regresivnog gospodarstva. Pojavom »poljoprivrednika« u domaćinstvu i rastom broja poljoprivrednika osjetno se

Tabela 38 — Tendencije ekonomske reprodukcije prema broju članova domaćinstava kojima je rad na gospodarstvu osnovna djelatnost

Tipovi reprodukcije	%a gospodarstava			
	Broj članova na gospodarstvu Bez članova na gospodarstvu	1	2	3 i više
Progresivna	11,5	13,7	24,9	31,0
Stagnantna	73,5	72,4	66,5	63,6
Regresivna	15,0	14,0	8,6	5,4
N	260	351	257	129

smanjuje udjel stagnantnog i regresivnog tipa i izrazito raste udjel progresivnog tipa gospodarstva. Tako, čak u grupi domaćinstava s tri i više članova na gospodarstvu, svako treće domaćinstvo investira u proizvodnju i povećava svoje proizvodne kapacitete. Radna snaga na gospodarstvu se prema tome javlja kao jedan od odlučujućih činilaca ekonomske reprodukcije gospodarstva.

3.3. Tendencije ekonomske reprodukcije i proizvodni kapaciteti gospodarstva

Od proizvodnih kapaciteta gospodarstva interesirao nas je odnos između tendencija ekonomske reprodukcije i veličine obradivih površina, stočnog fonda i nivoa opremljenosti s gospodarskim strojevima.

Tabela 39 — Tendencije ekonomske reprodukcije i veličina obradivih površina gospodarstva

Tipovi reprodukcije	%a gospodarstva				
	Obradive površine — hektara				
	do 1,00	1,01—3,00	3,01—5,00	5,01—8,00	8,01 i više
Progresivna	7,6	14,7	22,1	41,9	37,0
Stagnantna	79,2	72,3	67,9	51,7	55,6
Regresivna	13,2	13,0	10,0	6,4	7,4
N	251	387	199	124	27

Analiza distribucije pojedinih tipova reprodukcije upućuje nas na zaključak da postoji vrlo visok stupanj korelacije između proizvodnog ponašanja gospodarstva i veličine njegovih obradivih površina. Porastom veličine obradivih površina gospodarstva pravilno opada udjel stagnantnog

i regresivnog, a raste udjel progresivnog tipa ponašanja gospodarstva. Tako, tri četvrtine gospodarstva (79,2%) veličine do 1,0 hektara obradivih površina pokazuje tendenciju stagnacije, 13,2% napušta svoje proizvodne kapacitete, a tek svako trinaesto (7,6%) investira i povećava svoje kapacitete. Iako statistika i stručna literatura ovu grupu tretira kao »poljoprivredna« gospodarstva, praktički, osim u slučajevima kada se radi o visoko specijaliziranim povrtlarsko-cvjećarskim gospodarstvima u prigradskim područjima, radi se ovdje o okućnicama (vrtovima). Razumljivo je onda da su i promjene proizvodnih kapaciteta u ovoj grupi gospodarstava najmanje. Međutim, čak i u tom suženom obimu promjena prevladavaju tendencije regresije, dakle ona gospodarstva koja smanjuju svoje proizvodne kapacitete.

Kod gospodarstava velične 1,01—3,00 hektara obradivih površina svako sedmo (14,6%) povećava, a svako osmo (13,0%) smanjuje svoje kapacitete. Kod gospodarstava s 3,01—5,00 hektara obradivih površina već svako četvrto (22,1%), a iznad 5,00 hektara u prosjeku čak skoro svako drugo gospodarstvo povećava svoje proizvodne kapacitete. Usporedo s ovim opada udio stagnantnih i onih gospodarstava koja napuštaju svoje proizvodne kapacitete. Kod gospodarstava koja posjeduju više od 3,01 hektara obradivih površina redovito prevladava udio progresivnih nad regresivnim gospodarstvima.

Sudeći prema iznesenim promjenama, tendencije ekonomske reprodukcije su usko vezane uz veličinu obradivih površina. Smisao ovih promjena je dvoznačan. Prvo, među »većim« gospodarstvima nalazimo manji udjel onih koja napuštajući svoje proizvodne kapacitete i koja, prema tome, ukazuju na namjeru da se u perspektivi neće reproducirati. Ako se ove tendencije realiziraju, znači, možemo očekivati da će manja gospodarstva u većem broju opadati od velikih što će voditi promjeni posjedovne strukture u kojoj će rasti udjel većih gospodarstava. Drugo, veća gospodarstva u većoj mjeri ulažu u povećanje proizvodnih kapaciteta, što znači da će se u ovoj grupi sve više koncentrirati kako kapaciteti proizvodnje tako i proizvodnja. To znači da se i među našim seoskim gospodarstvima odvija proces koncentracije pri kojem malena gospodarstva pokazuju tendenciju pada i ekonomsko-proizvodne marginalizacije, a veća pokazuju tendenciju proizvodno-ekonomskog jačanja.

Tabela 40 — Tendencija ekonomske reprodukcije i veličina stočnog fonda

Tipovi reprodukcije	% gospodarstava					
	Bez stoke	do 1,00	1,01-3,00	3,01-5,00	5,01-8,00	8,01 i više
Progresivna	0,0	5,6	18,1	24,2	32,4	46,5
Stagnantna	85,4	73,0	70,4	68,4	62,2	53,5
Regresivna	14,6	21,4	11,5	7,4	5,4	0,0
N	48	215	331	301	74	28

Kao kod obradivih površina i veličina stočnog fonda je usko vezana s tendencijama ekonomske reprodukcije gospodarstva. Među gospodarstvima bez stoke nalazimo najveći udjel stagnantnog tipa, a čak svako sedmo (14,6%) gospodarstvo pokazuje tendencije regresije. Kod gospodarstava do 1,00 uvjetna grla udjel regresivnog tipa reprodukcije se penje na 21,4%. Jedino kod ove dvije grupe gospodarstava udjel regresivnog tipa je veći od udjela progresivnog. Daljnjim porastom veličine stočnog fonda opada udjel stagnantnih i regresivnih gospodarstava, a raste udjel progresivnih. Tako, među gospodarstvima sa stočnim fondom iznad 5,01 uvjetnih grla čak svako treće ulaže u razvoj i širi svoje proizvodne kapacitete, nešto više od jedne polovine stagnira, a skoro beznačajan udjel čine ona koja smanjuju svoje kapacitete.

Opremljenost gospodarstva sredstvima rada, uz zemljište i stoku, jedno je od osnovnih proizvodnih obilježja gospodarstva. Interesirao nas je zbog toga odnos između stupnja opremljenosti gospodarstva suvremenim poljoprivrednim strojevima i tendencije ekonomske reprodukcije gospodarstva.

Tabela 41 — Tendencije ekonomske reprodukcije i nivo opremljenosti gospodarstva

TIP gospodarstva	% gospodarstava				
	Nivo opremljenosti gospodarstva				
	bez opreme	loše	srednje	dobro	vrlo dobro
Progresivna	5,0	31,1	39,3	70,6	61,5
Stagnantna	80,3	63,4	48,2	27,0	34,7
Regresivna	14,7	5,5	12,5	2,4	3,8
N	666	164	56	85	26

Najveći broj stagnantnih i regresivnih gospodarstava nalazimo u grupi koj nema ni jednog suvremenog gospodarskog stroja. Kod nje, istodobno, nalazimo i najmanji udjel progresivnog tipa gospodarstva. Postepenim rastom opremljenosti gospodarstva raste udjel gospodarstva koja ulažu u povećanje svojih proizvodnih kapaciteta, a opada udjel stagnantnih i regresivnih gospodarstava. Među gospodarstvima koje smo po stupnju opremljenosti okvalificirali kao »dobro« i »vrlo dobro« nalazimo čak više od dvije trećine gospodarstva progresivnog tipa, dok je udjel regresivnih, dakle onih gospodarstva koja smanjuju svoje kapacitete praktički beznačajan.

I u ovom slučaju, dakle, možemo zaključiti da je stupanj opremljenosti gospodarstva suvremenim sredstvima rada visoko koreliran s tendencijama ekonomske reprodukcije gospodarstva. Nabavom gospodarske opreme rastu proizvodni potencijali gospodarstva koji se postupno realiziraju u sve izrazitijim tendencijama povećanja proizvodnih kapaciteta gospodarstva.

3.4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Željeli bismo ovdje ukratko istaknuti osnovna saznanja do kojih smo došli u ovom istraživanju.

1. Veliki dio, oko dvije trećine ispitivanih gospodarstava Hrvatske u proizvodno-ekonomskom smislu stagnira. Ona se mogu okvalificirati kao gospodarstva »na prekretnici«. Ona nemaju ekonomske snage, interesa ili mogućnosti da razvijaju svoje proizvodne kapacitete ali ih isto tako niti ne napuštaju. Ona čekaju da ih neki unutarnji ili vanjski činilac pokrene i odlučnije opredjeli prema njihovom gospodarstvu i njegovom razvoju ili prema njegovom postupnom napuštanju.

Jedna petina gospodarstva investira u razvoj proizvodnje, povećava obradive površine pod osnovnim kulturama, povećava stočni fond, nabavlja novu opremu, jednom riječju, povećava svoje proizvodne kapacitete. To je ona grupa seoskih gospodarstava koja svojom inicijativom i primjerom vuče naprijed razvoj poljoprivredne proizvodnje u seoskoj sredini. Sudeći po njihovom ponašanju možemo sa sigurnošću očekivati da će se ona reproducirati. Zbog svog ponašanja i avangardne uloge u selu njima bi trebalo posvetiti našu svestranu pažnju i podršku.

Nasuprot ovih, nešto više od svakog osmog istraživanog gospodarstva (11,80%) pokazuje tendencije regresije. Ona ne investiraju u razvoj proizvodnje te smanjuju obradive površine, stoku, ili oboje te na taj način napuštaju svoje proizvodne kapacitete. Po svemu sudeći u ovoj grupi treba tražiti gospodarstva koja se u perspektivi neće reproducirati — već ugasiti kao proizvodno-ekonomske jedinice.

2. Tendencije ekonomske reprodukcije gospodarstva vezane su za njihov socio-ekonomski tip. Tako, među poljoprivrednim gospodarstvima nalazimo manji udjel stagnantnog tipa nego među mješovitim. Ona se u većoj mjeri od mješovitih opredjeljuju bilo za investicije i proširenje svojih kapaciteta, bilo za njihovo postupno napuštanje. Zato se može kazati da su poljoprivredna gospodarstva s obzirom na tendencije ekonomske reprodukcije u većoj mjeri polarizirana.

Gotovo tri četvrtine (72,00%) mješovitih gospodarstava možemo okarakterizirati kao stagnantna. Ona ne povećavaju ali niti ne smanjuju svoje proizvodne kapacitete. U njihovoj ekonomici daleko su važniji prihodi izvan gospodarstva te ona, mogli bismo kazati, sporije reagiraju na poticaje kako povećanja tako i smanjenja svojih kapaciteta. Suprotno nekim stavovima o općenito depresivnom ponašanju mješovitih gospodarstava, naša su istraživanja pokazala da svako šesto mješovito gospodarstvo ulaže sredstva u razvoj i povećava svoje proizvodne kapacitete. Na taj način se i ona, doduše u nešto manjem obimu nego poljoprivredna, uključuju u razvoj naše poljoprivrede.

3. Istraživanja su pokazala da postoji vrlo visok stupanj zavisnosti između proizvodnih kapaciteta gospodarstava i tendencije njihove ekonomske reprodukcije. To se odnosi kako na radne kapacitete na gospodarstvu tako i na veličinu obradivih površina, stočni fond i nivo opremljenosti

gospodarstva poljoprivrednim strojevima. Što su ti, pojedinačni ili skupni, proizvodni kapaciteti veći, to se i gospodarstva u većoj mjeri opredjeljuju za daljnja ulaganja i jačanje svojih proizvodnih potencijala.

Iznesena zavisnost proizvodnih kapaciteta gospodarstva i tendencije njihove ekonomske reprodukcije, prisutna je u svim poljoprivrednim rajonima, svim republikama i pokrajinama. Ona je isto tako prisutna kako kod poljoprivrednog tako i kod mješovitog socio-ekonomskog tipa domaćinstva. Razumljivo da pri jednakim proizvodnim kapacitetima, među poljoprivrednim gospodarstvima nalazimo veći udjel onih koji se opredjeljuju bilo za širenje bilo za napuštanje proizvodnje nego što je slučaj kod gospodarstava mješovitog tpa. Mogli bismo prema tome kazati da, pri jednakim ostalim uvjetima, proizvodni kapaciteti gospodarstva predstavljaju osnovni čimlac ekonomske reprodukcije seoskog gospodarstva.

4. Iz iznjetog slijedi da se na našem selu odvija, i da je vrlo izražen, proces prestrukturiranja u kome proizvodno i ekonomski jača gospodarstva povećavaju svoje kapacitete i teže daljnjem okrupnjavanju. Za razliku od ovoga, malena, proizvodno i ekonomski slaba gospodarstva pokazuju izraženu tendenciju smanjenja svojih kapaciteta, postupno napuštaju proizvodnju. Njihovo ponašanje nas upućuje na zaključak da će se upravo u ovoj grupi regrutirati najveći broj onih koja se u perspektivi neće reproducirati. Realiziraju li se ove pretpostavke, njihova postupna marginalizacija i konačni nestanak, doprinijet će bržem i radikalnijem procesu prestrukturiranja seoskih gospodarstava.